

УДК 502 : 332.3 (477.51)

О. В. Петришина, молодший науковий співробітник
Інститут географії НАН України
м. Київ, вул. Володимирська 44
osca.ossa@yandex.ua

СТРУКТУРА ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В ЧЕРНІГІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Досліджено структуру земельного фонду Чернігівської області та розподіл земель за категоріями земельних угідь. Визначено основні проблеми в землекористуванні регіону. Побудовано низку карт з часткою земель по районах та їх складовими.

Ключові слова: землекористування, антропогенне навантаження, Чернігівська область, структура землекористування.

ВСТУП

Чернігівська область має відносно кращий екологічний стан навколишнього природного середовища порівняно з іншими регіонами країни. Однак, і в межах Чернігівщини існує значна кількість проблем екологічного порядку. Значна частина з них пов'язана із особливостями господарського використання земельного фонду, що не завжди враховують природні передумови його використання. Дослідження структури землекористування в Чернігівській області є однією з відправних точок вивчення проблем землекористування та природокоористування в межах території регіону.

Метою роботи, відповідно, є розгляд особливостей територіальної структури землекористування в регіоні.

Основні завдання: Проаналізувати структуру земельного фонду по регіонах Чернігівської області загалом; визначити структуру основних категорій земельних угідь області, зокрема, сільськогосподарських, лісових, земель, площ під забудовою тощо; виділити основні проблеми в землекористуванні регіону.

Об'єктом роботи виступає земельний фонд Чернігівської області, а *предметом дослідження* територіальні особливості структури земельного фонду Чернігівської області, його розподілу по категоріям земельних угідь та основними напрямками використання.

Площа території Чернігівської області станом на 1 січня 2013 року становить 3190,3 тис. га. (рис. 1). Основну частину земель області займають сільськогосподарські угіддя та землі лісового фонду. Питома вага сільськогосподарських угідь в адміністративних районах області становить від 46 до 83 відсотків. Розораність території області в 2010 році складала 44,0 % (відсотки до загальної площі області), частка ріллі до площі сільськогосподарських угідь по області в 2010 році складає 67,9%. [2]

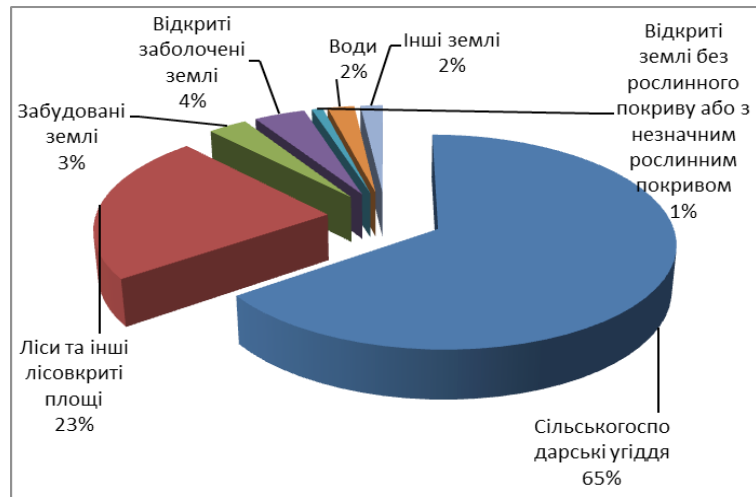

Рис. 1. Чернігівська область. Структура земельного фонду по основних видах угідь та функціональному використанню.

Основними проблемами сільськогосподарського землекористування в області є:

- Загальний високий рівень антропогенної освоєності земель регіону;
- Високий рівень сільськогосподарської освоєності;
- Порушення пропорцій у частці різних категорій сільськогосподарських угідь (рис. 2);
- Висока частка ріллі;
- Висока частка у структурі посівів культур, що виснажують ґрунти (табл. 1).

Таблиця 1.

Чернігівська область. Посівні площі основних сільськогосподарських культур які виснажують ґрунти (усі категорії господарств; тис. га)

	1990	2000	2005	2008	2009	2010	2011	2012
Уся посівна площа	1542,3	1104,1	1039,1	1051,6	1022,9	1017,4	1082	1143,2
<i>Зернові культури</i>	<i>662,7</i>	<i>534,5</i>	<i>635,2</i>	<i>688</i>	<i>650,4</i>	<i>618,5</i>	<i>668,4</i>	<i>700</i>
кукурудза на зерно	22,7	28,9	102,4	197,9	166,2	206,2	262,4	324,9
<i>Технічні культури</i>	<i>93,7</i>	<i>53,6</i>	<i>71,3</i>	<i>82,2</i>	<i>93,9</i>	<i>116,6</i>	<i>148,3</i>	<i>191</i>
соняшник	0,5	10,2	11,6	22,9	24,1	39,3	76	94,9
ріпак	8,2	9,3	11	31,2	35,7	27,2	19,4	34,4
<i>Кормові культури</i>	<i>613,5</i>	<i>401,7</i>	<i>224,3</i>	<i>184,8</i>	<i>184,1</i>	<i>185,4</i>	<i>169</i>	<i>156,5</i>
кукурудза на силос і зелений корм	247,6	69,1	33,1	31,7	26,2	30,1	28,4	24,2

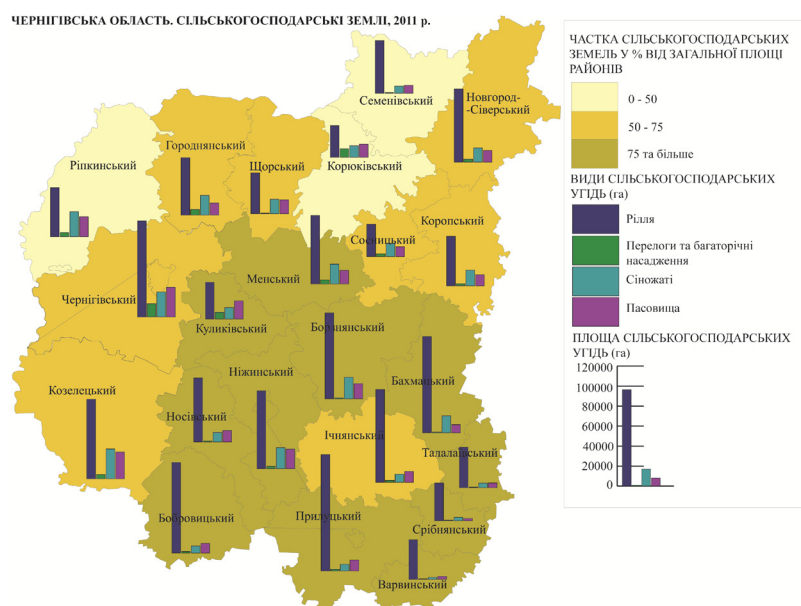

Рисунок 2. Чернігівська область.
Площа та структура сільськогосподарських земель по території.

Аналіз статистичних даних по земельному фонду Чернігівської області, побудова карт та різного роду діаграм, дає можливість визначити основні проблеми в землекористуванні регіону та основні стратегічні завдання щодо їх вирішення.

Загальна площа земель лісового фонду в області на 1 січня 2013 року становила 739,4 тис. га, у тому числі вкритих лісовою рослинністю – 658,8 тис. га (20,7 % від загальної площі області).

Відсоток площ, вкритих лісом, у різних районах не однаковий (рис. 3). Якщо в північних районах лісистість становить від 20 до 41 % від загальної площі району, то в південних – лише 7 – 20 %.

Ліси першої групи становлять 258,2 тис. га, площа лісів другої групи – 414,5 тис. га. Вікова структура лісів області нерівномірна, в лісовому фонді переважають молодняки – 33,5 % площі, середньовікові насадження займають 47 %, пристигаючі – 14,2 %, стиглі – 5,3 % від загальної площі лісів.

Запас деревини області становить 124,2 млн. м³, з них стиглої – 7,6 млн. м³ (6,2 %). Середній запас деревини на 1 га вкритих лісовою рослинністю земель становить 189 м³, стиглих і перестійних деревостанів – 210 м³, середній приріст на 1 га вкритих лісовою рослинністю земель складає 4,1 м³.

Веденням лісового господарства в області займаються 58 постійних лісокористувачів, з них 11 державних підприємств Чернігівського обласного управління лісового господарства (рис. 4).

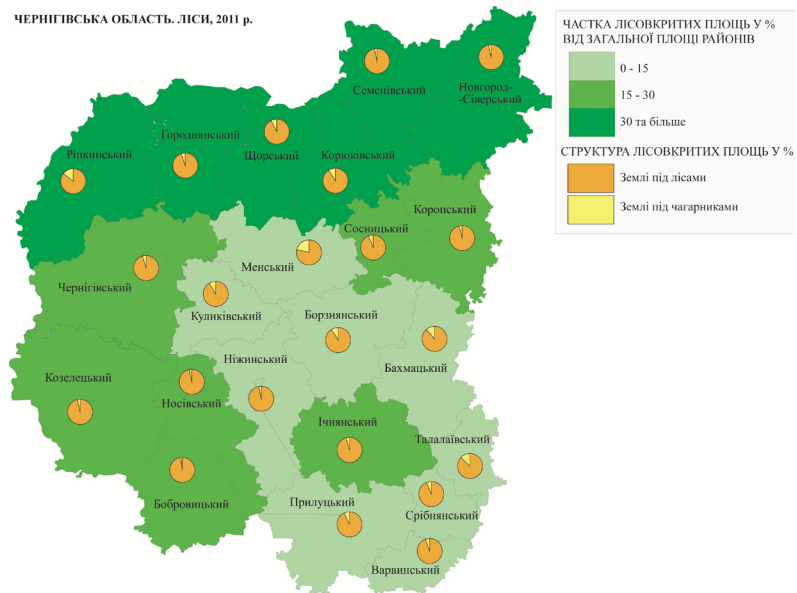

Рис. 3. Чернігівська область.
Частка лісовкритих площ та їх структура по території

В цілому, стан лісових культур в області задовільний, хоча в окремих господарствах допускаються недоліки при їх створенні: низький рівень агротехніки, відсутність належного догляду за посадками, що призводить до порушення строків переводу лісокультур в покриті лісом площі і навіть до їх загибелі.

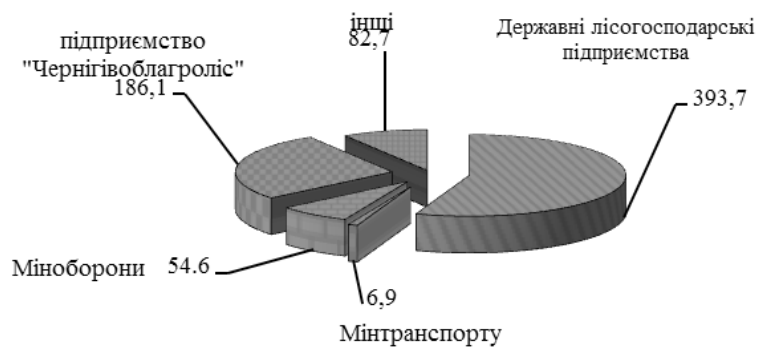

Рис. 4. Чернігівська область. Розподіл лісового фонду між окремими користувачами (власниками) у 2009 році (тис. га)

Основними проблемами лісокористування в області є:

- ймовірність загрози за коефіцієнтом пожежної небезпеки дещо вище від середньоукраїнського поширення лісових пожеж на значних територіях;
- висока частка вирубок лісів в окремих районах (Рис. 5);
- зникнення окремих видів рослин у природі (причини: зміна кліматичних умов, косіння, випасання худоби, розорювання земель, зривання на букети, використання лікарської сировини, висаджування на присадибних ділянках);
- активне поширення адвентивних видів рослин.

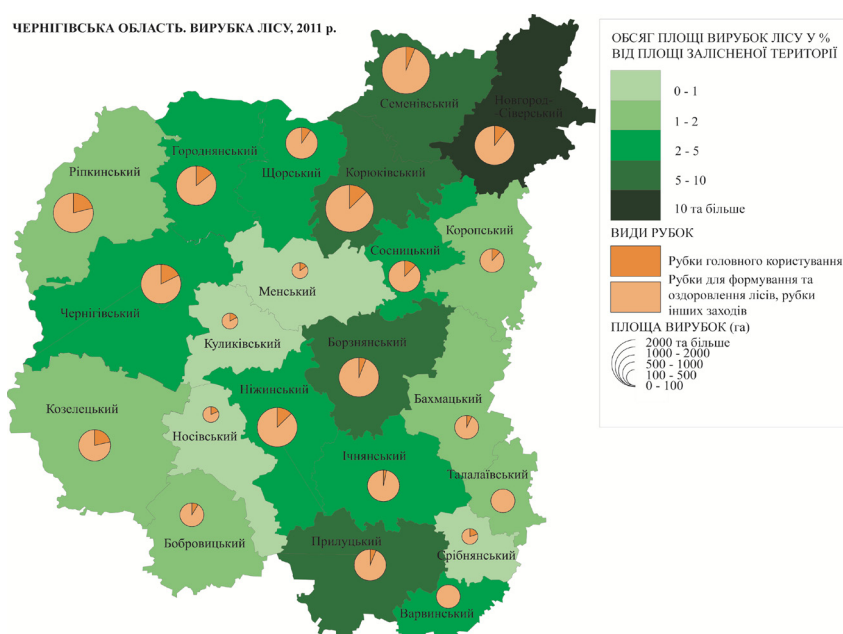

Рис. 5. Чернігівська область. Площа вирубок лісу по території.

Третє місце за площею в області займають відкриті заболочені землі, за ними йдуть забудовані землі (рис. 6).

Значна частину області займають природні та штучні водотоки та водойми.

Загальна площа земель водного фонду, за даними облголовземуправління, становить 198,612 тис. га. Площі, зайняті водними об'єктами, становлять 67,984 тис. га, в тому числі: річками та струмками – 17,728 тис. га, озерами та прибережними замкнутими водоймами – 10,288 тис. га, ставками та водосховищами – 29,659 тис. га, штучними водотоками – 10,309 га.

Основними проблемами, що стосуються використання об'єктів водного фонду є:

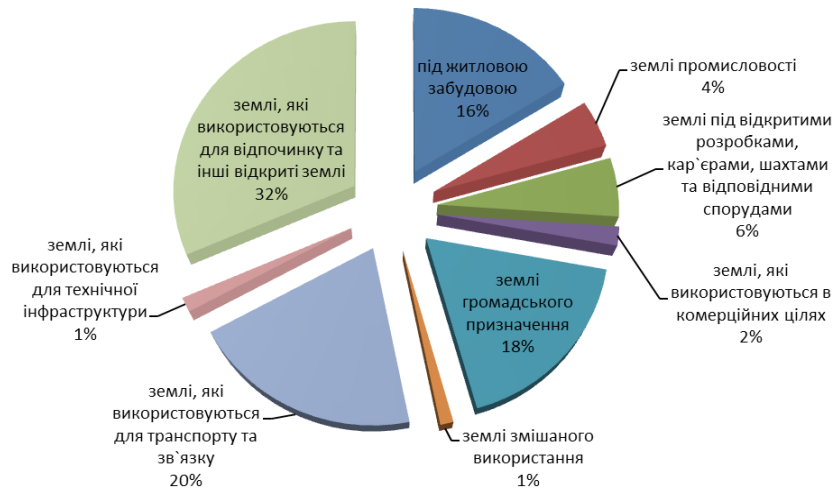

Рис. 6. Чернігівська область. Структура забудованих земель (2011 р.).

- значне забруднення водних об'єктів підприємствами комунального господарства (причиною такого явища є фізична та моральна застарілість обладнання очисних споруд, їх перевантаженість або недовантаженість, порушення технологічного регламенту експлуатації, відсутність коштів на проведення поточних ремонтних робіт та реконструкції в цілому тощо);
- використання населенням фосфатовмісних миючих засобів, що приводить до високих показників по вмісту фосфатів на вході до очисних споруд. підвищений вміст гумусових сполук у воді спричиняє порушення кисневого режиму у водоймах і каналах у бік його погіршення, особливо в умовах підвищеного температурного режиму повітря.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило визначити структуру та основні проблеми землекористування в Чернігівській області

Серед стратегічних завдань щодо вирішення проблем землекористування в регіоні найважливішими на перспективу є:

- зменшення розораності земельного фонду;
- збільшення відсотку лісистості регіону;
- розширення земель природно-заповідного фонду;
- поетапне встановлення екологічно збалансованого співвідношення земельних угідь в зональних системах землекористування;
- дотримання екологічних вимог охорони земель при землевпорядкуванні територій;

- заборона відведення особливо цінних сільськогосподарських угідь для несільськогосподарських потреб;
- застосування економічних важелів впливу на суб'єкти землекористування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Земельний фонд Чернігівської області. Структура, динаміка і розподіл земельного фонду Чернігівської області у 2014 р. [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Головне управління Держземагентства у Чернігівській області. Режим доступу до статті: http://cheoblzem.gov.ua/kadastr-i-reestraciya/inaormaciya_ta_rozyasneniya/222-zemelnyy-fond-cherngvskoyi-oblast.html
2. Доповідь про стан навколишнього природного середовища в Чернігівській області за 2011 рік // Державне управління охорони навколишнього природного середовища в Чернігівській області. – Чернігів, 2012. – 306 с.
3. Збереження та стале використання торфовищ. Пілотний проект в Україні. [Електронний ресурс] / Презентація проекту 15 жовтня 2013 Наталія Ольшанська. Режим доступу до статті: <http://1067656943.n159491.test.prositehosting.co.uk/wp-content-sec/uploads/2013/10/Clima-East-Roadshow-Kiev-Pilots-UNDP-Peatlands-Olshanska-2013-10-15.pdf>

REFERENCES

1. The Land Fund Chernihiv region. Structure, dynamics and distribution of land resources of Chernihiv Oblast in 2014 [Zemelnyy fond Chernihivskoyi oblasti. Struktura, dynamika i rozpodil zemelnogo fondu Chernihivskoyi oblasti u 2014 r.] [electronic resource] / Department of Official Site Reigning Land Agency in Chernihiv region. Access to the article: http://cheoblzem.gov.ua/kadastr-i-reestraciya/inaormaciya_ta_rozyasneniya/222-zemelnyy-fond-cherngvskoyi-oblast.html
2. Annual Report on the Environment in Chernihiv Oblast in 2011 // The state Department of Environmental Protection in the Chernihiv region. [Dopovid pro stan navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha v Chernihivskiy oblasti za 2011 rik // Derzhavne upravlinnya okhorony navkolyshnoho pryrodnoho seredovyscha v Chernihivskiy oblasti.] – Chernihiv, 2012. – 306 p.
3. Conservation and sustainable use of peatlands. A pilot project in Ukraine. [Zberezhennya ta stale vykorystannya torfovyshch. Pilotnyy projekt v Ukraini.] [Electronic resource] / Presentation of Natalia Olshanska October 15, 2013. Access to the article: <http://1067656943.n159491.test.prositehosting.co.uk/wp-content-sec/uploads/2013/10/Clima-East-Roadshow-Kiev-Pilots-UNDP-Peatlands-Olshanska-2013-10-15.pdf>

Надійшла 28.06.2014

О. В. Петришина

Младший научный сотрудник

Институт географии НАН Украины

ул. Владимирская, 44, Киев, 01034, Украина

osca.ossa@yandex.ua

СТРУКТУРА ЗЕМЛЕПОЛЬЗОВАНИЯ В ЧЕРНИГОВСКОЙ ОБЛАСТИ

Резюме

В работе исследованы территориальные особенности земельного фонда Черниговской области. Исследована структура основных категорий земельных угодий региона. Выделены основные проблемы сельскохозяйственного землепользования в области, проблемы, существующие в пределах земель лесного фонда и некоторых других зе-

мельных угодий Черниговщины. Установлено, в частности, что основными проблемами сельскохозяйственного землепользования являются: общий высокий уровень антропогенной освоенности земель региона; высокий уровень сельскохозяйственной освоенности; нарушение пропорций в части различных категорий сельскохозяйственных угодий; высокая доля пашни; высокая доля в структуре посевов культур, истощают почвы.

Определено, что приоритетными задачами оптимизации землепользования являются: уменьшение распаханности земельного фонда; увеличение процента лесистости территории региона; расширение площади земель природно-заповедного фонда; поэтапное достижение экологически сбалансированного соотношения земельных угодий.

Ключевые слова: землепользование, антропогенная нагрузка, Черниговская область, структура землепользования.

O. V. Petryshyna

Junior researcher

Institute geography NAS of Ukraine

Vladimirskaya Str., 44, Kiev, 01034, Ukraine

osca.ossa@yandex.ua

STRUCTURE LAND TENURE IN CHERNIHIV REGION

Abstract

We studied the territorial features of the land fund of Chernihiv region. Investigated the structure of the main categories of land in the region. The main problems of agricultural land use in the area, the problems that exist within the forest land and some other land Chernigov. Found in particular that the main problems of agricultural land are generally high level of anthropogenic land development in the region; high level of agricultural development; in violation of the proportions of the various categories of agricultural land; high proportion of arable land; high share in the crop crops deplete the soil.

Determined that the optimization of land use priorities are: reduction of tilled land fund; increase in the percentage of forest land in the region; expansion of land area of nature reserve fund; gradual achievement of ecologically balanced ratio of land.

Keywords: land tenure, antropohenic load, Chernihiv region, structure land tenure.